

Posudek diplomové práce

Hippokratovské pojednání *De arte*: překlad a komentář

Předkládá Jiří Klouda

Obor řečtina

Vedoucí práce Sylva Fischerová, Ph.D.

leden 2007

Předkládaná práce představuje pokus o interpretaci hippokratovského spisku *De arte* ve formě komentovaného překladu. Po formální stránce v hlavních rysech splňuje kritéria tohoto žánru: vedle překladu (s. 15-21) a průběžného komentáře textu (s. 22-54) obsahuje literárně-kritický úvod (s. 3-14) a zobecňující shrnutí autorovy interpretace klíčového pojmu *technē* (s. 55-59).

Práce stojí jak po filologické, tak po filosofické stránce na solidní bázi. Její silnější stránkou je filosofická interpretace uložená v komentáři a jeho exkurzech věnovaných výkladu některých klíčových pojmů (*eidōs*, *to automaton*, *fysis*) a v pokusu o zobecňující výklad pojmu *technē*. K přednostem této interpretace patří autorova schopnost vidět a vykládat problematiku spisku *De arte* v širším kontextu řeckého myšlení předsokratovského, sofistického a platonsko-aristotelského; zde všude prokazuje autor solidní znalosti a zdravý úsudek. Pokud jde o filologickou stránku práce, týká se – kromě překladu, k němuž se vyjádřím níže – zejména diskuse některých textově kritických problémů; zde se autor opírá o relevantní edice a komentáře, z existujících alternativ sudáním důvodů vybírá tu či onu a nepouští se do samostatných textově kritických dobrodružství. Vycházejí v zásadě z poslední kritické edice (Jouanna 1988) nepřikládá ke své práci řecký text a diskusi filologických otázek v podstatě podřizuje potřebám diktovaným překladem.

Pokud jde o český překlad sám, má po věcné stránce slušnou úroveň a až na výjimky je spolehlivý. Po stylistické stránce trpí určitou neobratností, zejména pokud jde o slovosled (např. *za což od lékařů jenom jménem získávají obdiv*, s. 18; *na v zásadě viditelném místě*, s. 18) a aktuální členění větné (např. *nikoli však aby nemocní nařízení neobdrželi místo aby nemocní neobdrželi nařízení*, s. 17). Obsahuje též některé gramatické chyby v interpunkci (autor např. odděluje čárkami těsné přívlastky: *U nemoci, silnějších než ony slabší prostředky, není ještě nikterak zřejmé, že jsou neléčitelné* etc. s. 18), shodě (*umožňují zraku a hmatu, aby vnímali*, s. 19) apod. Na tyto nedostatky upozorňuji přímo v exempláři předložené práce. Překlad však obsahuje i věcné překladatelské chyby:

III 1 (s. 15) překládá autor větu *Peri men oun toutōn ei ge tis mē hikanōs ek tōn eirēmenōn suniēsīn, en allois an logoisin safesteron didachtheiē* následovně: *Pokud někdo těmto slovům ne zcela dostatečně rozumí, lze se o tom jasněji poučit z ostatního, co bylo řečeno*. Správný překlad má zjevně být: *...ne dostatečně rozumí z toho, co bylo řečeno, lze se o tom jasněji poučit z jiných výkladů*.

IV 2 (s. 16) spojkové výrazy *eh hōi* a korelativní *en hōi -- en toutōi* by zde po mém soudu měly být překládány nikoli slovy *od chvíle, kdy* a *díky tomu, že* ale slovy *tím, že*. Zejména poslední věta odstavce by měla být přeložena takto: *Tím, že se tito lidé svěřili lékařskému umění a pojali v něj důvěru, seznámili se také s jeho podobou a poznali působnost vykonaného díla, a nikoli, jak má autor: Tito lidé se svěřili lékařskému umění a pojali v něj důvěru díky tomu, že pozorovali podobu umění a poznali moc vykonaného díla*.

V 1 (s. 16) *iētrikēi perituchein* překládá autor nesrozumitelně slovy *náhodně dosáhne na lékařské umění* snad místo *náhodně dosáhne lékařského umění*? V komentáři (s. 38) má správně náhodou „narazit“ na lékařské umění.

V 3 (s. 16) překládá výraz *ho nosēsas* ve větě *ei toinun epistēsetai ē epainein ē psegein ho nosēsas tōn diaitēmatōn ti hoisin hugiasthē...* slovy *Když nemocný dovede chválit nebo kritizovat životosprávu, kterou byl uzdraven...* Proti tomu namítám, že *Ho nosēsas* (part. aor.), který *byl uzdraven* (aor.), nenaznamená *nemocný*, ale *zdravý*, přesněji *ten, kdo prodělal chorobu*. Tak by také mělo být přeloženo.

VI 1 (s. 17) *idiōtēs anepistēmōn akousas* přeloženo slovy *laik, který by to viděl* místo *laik, který o tom slyšel*. Tento posun není bez významu, neboť autor spisku *De arte* – jak si J.K. sám správně všímá – cení poslech řeči výše než zrakový vněm, protože zrakový vněm neproniká k tomu, co je pro smysly skryté, kdežto řeč (tj. myšlení) ano.

Výklad a překlad některých míst by mohl být předmětem diskuse. Např. VI 1 (s. 17) *idea tōn therapeiōn* – jsou to *léčebné postupy*, jak překládá J.K.? Pro sice hovoří pár *therapeiai* – *farmaka* ve smyslu *léčebné postupy* – *léky*. Ale mohou být *léčebné postupy v rostlinách a výrobcích* (*en toisi pleistoisi tōn te fuomenōn kai tōn poieumenōn*)? Neznamenají *therapeiai kai farmaka* spíše *léčebné účinky a léčebné látky*? Jde o opozici nebo o hendiady? Proč tento problém není předmětem diskuse v komentáři?

K překladatelským problémům patří též překlad termínu *eidōs*, jehož výkladu autor věnuje obsáhlý a velmi instruktivní exkurs ve svém komentáři. Při překladu v technickém smyslu volí český výraz *vid*. Tuto volbu odůvodňuje *věcnou* vhodností tohoto českého slova, proto němuž lze mít jen *stylisticko-literární* námitky (s. 30). Slova *vid*, jak známo, použil k překladu řeckého *eidōs* v technicky filosofickém významu Fr. Novotný ve svých překladech Platónových dialogů a odůvodnil jej v knize *O Platónovii*, kde podal jeho výklad (3. sv. str. 21-24). Potud lze tento překlad pokládat za kanonizovaný; přejímá jej v tomto duchu např. P. Rezek ve svých překladech Plotina. Přesto lze proti tomuto překladu vznést námitky. Hlavní a po mém soudu velmi závažnou námitkou je, že tento výraz, který žil v literatuře druhé poloviny 19. století, není dnes ve svém tehdejší významu součástí živé slovní zásoby. V obecném povědomí žije pouze 1/ v ustrnulé podobě v sousloví *není po něm ani vidu ani slechu* a 2/ v technickém významu slovesného vidu (aspektu). Jiný jeho význam není znám, a zkušenost mne učí, že čtenáři Novotného překladů Platóna, kterým není náležitě vysvětlen, tomuto výrazu nerozumějí, protože se s ním v podobném smyslu nikdy nesetkali. Neexistuje žádný „předfilosofický“ (pace J.K., s. 31) úzus tohoto slova v soudobé češtině s výjimkou dvou výše jmenovaných. Tato okolnost činí jeho užití pro překlad řeckého *eidōs* problematickou. Druhým důvodem jeho problematičnosti je skutečnost, že tohoto výrazu nebylo v češtině nikdy použito při překladech Aristotela, takže v české překladové literatuře vzniká mylný dojem, jako by Platon užíval jiné základní terminologie než Aristoteles. Domnívám se proto, že by bylo vhodnější následovat široce sdílenou tradici překladu termínu *eidōs* do západních jazyků pomocí latinského výrazu *forma* (původcem tohoto překladu je Cicero), a to napříč celou starořeckou filosofickou literaturou. – Za sporný pokládám též autorův výklad pojmů *eidōs* a *vid* ve smyslu „aspektu“, „úhlu pohledu“, „z něhož“ se pohlíží (s. 25, 31).

Pokud jde o autorovu filosofickou interpretaci pojetí *technē*, *logu* a *eidōs*, pokládám ji za velmi zdařilou, jasně vyloženou, koherentní a v zásadě správnou. Je v ní patrná inspirace zejména Gadamerovým výkladem řecké ontologie. Mohla by být předmětem diskuse, která by však přesáhla rámec posudku.

Po formální stránce považuji za neomluvitelný nedostatek práce skutečnost, že autor „vzhledem k určitým nedostatkům softwarového vybavení“ (s. 2) rezignoval na kladení přízvuků v alfabetských citacích. Domnívám se, že absolvent magisterského studia řečtiny by si měl s příslušným softwarovým vybavením umět poradit, ba že by to přímo měla být součástí jeho filologické kompetence, podobně jako ovládání psacího pera a znalost příslušných písem. Ale i

kdyby měl nějaké závažné důvody, které by mu bránily řecké citace s diakritikou vytisknout z počítače, vždycky mu zůstává otevřena možnost přízvuky a přidechy doplnit ručně.

Vzhledem k výše uvedeným přednostem a nedostatkům předložené práce, zejména však k její nesporně velmi dobré úrovni zejména pokud jde o stránku věcné a filosofické interpretace tohoto zajímavého textu, doporučuji práci k obhajobě a navrhuji její klasifikaci známkou velmi dobrá.

V Praze, 25. ledna 2007

Doc. Filip Karfik, Ph.D.